

**AN ANALYSIS OF THE DOCILITY AND INVENTIVENESS OF THE ROMANIAN
COMMUNIST TORTURER**

**Dumitru-Cătălin Rogojanu, PhD, Postdoctoral Researcher, "Petru Maior" University of
Tîrgu Mureș**

Abstract: *In this study we aim to examine the degree of submission and inventiveness of the torturer in Communist Romania, taking into consideration, on the one side, the "arsenal" of methods of torture used, and on the other side, the manner in which the representatives of the oppressive apparatus reported to the orders received.*

Interesting for the present research is the mancurtisation and originality of the torturers, as well as the overzealousness portrayed in applying different techniques of torture. The excessive servility and brutality in applying punishments to the prisoners represent basic elements that recompose the profile of the Romanian communist torturer.

Keywords: *docility, inventiveness, romanian communist torturer, Milgram Experiment, Pitești Experiment.*

În spațiile carcerale ale României comuniste au activat torționari supuși regimului care i-au ajutat să-și exercite „demna” meserie și le-a oferit imboldul pentru a aplica cu seriozitate torturile fizice și psihice impregnate de ură și inventivitate. Docilitatea torționarilor comuniști reprezintă o trasătură fundamentală a caracterului lor, demonstrează pe de o parte slăbiciuniile și neajunsurile cu conotații psihice, iar pe de altă parte, felul în care comunismul în general a reușit să acapareze și să mancurtizeze o parte dintre români.

Dacă s-ar face probabil un studiu serios, un experiment de tipul Milgram sau Stanford cu aplicabilitate asupra unui segment sugestiv de cetățeni români, s-ar putea cu certitudine demonstra supunerea într-un procent mai mare de 65 % față de o autoritate¹. Regimurile totalitare mizează pe această docilitate a gardienilor, scopul fiind de a-i transforma „într-o rotiță a unei imense mașini, astfel încât să nu mai dispună de voința lor”².

Deși torturile aplicate de aceștia îi depersonalizează pe deținuți, gardienii se transformă ei înșiși în ființe depersonalizate, care se supun ordinelor, ei acceptând să devină

¹În experimentul Milgram, ce a început în iulie 1961 și a fost coordonat de profesorul Stanley Milgram, de la Universitatea Yale, s-a demonstrat că un procent de 65 %, bărbați și femei s-au supus ordinelor experimentatorului până la final. Pentru mai multe informații despre acest experiment vezi Douglas Mook, *Experimente clasice în psihologie*, traducere din engleză de Clara Ruse, Prefață la ediția în limba română de Mihai Aniței, București: Trei, 2009, pp. 452-459.

²Tzvetan Todorov, *Confruntarea cu extrema. Victime și torționari în secolul XX*, traducere din franceză de Traian Nica, Humanitas, București, 1996, p. 176.

simple marionete ce pot fi ușor controlate ³. Principiul obedienței devine pentru torționarii comuniști, dar și pentru cei naiziști, o scuză care îi poate scuti de responsabilitatea faptelor lor⁴. Pentru Tzevtan Todorov „gardienii nu făceau altceva decât să execute niște ordine, aceasta diminuându-le responsabilitatea legală, dar arătând în același timp gravitatea transformării lor morale; o ființă care nu face altcevadecît să execute niște ordine nu mai este o persoană. Noutatea crimei totalitare constă fără îndoială în această posibilitate. Supunerea este prezentată ca o obligație”⁵.

Se poate aduce în discuție de ce acești oameni au acceptat de bună voie să-și tortureze compatrioții, să găsim diverse motive ale acestei supuneri față de personalitatea autoritară. Un motiv ar fi dorința de a *dezumaniza victima* prin dominarea sa fizică și morală, al doilea motiv ține de *transferul de responsabilitate*, prin analogie cu *împărțirea responsabilității*, în așa fel încât dacă executăm ordinele date de cineva, putem ajunge să considerăm că aceea persoană este cea care acționează cu adevărat și nu noi⁶.

În acest sens, multe din lucrările memorialistice sau interviurile jurnalistice sau de istorie orală luate foștilor torționari reflectă subiectivitate și disculpabilizare. Sintagme de genul: „eu nu sunt de vină, ci am făcut ce mi s-a ordonat” sau „așa au fost vremurile, am făcut ce mi s-a spus” reprezintă o modalitate de sustragere de la acțiunile represive aplicate. Spre exemplu, fostul torționar Franț Țandără, ca fiu al unei familii dezorganizate lucrează ca meseriaș liber, zidar, apicultor, iar când devine torționar aplică victimelor diverse metode de tortură: „de la strivirea degetelor cu ușa, bătaia la testicole, sugrumarea, asfixierea, lovirea cu săculeții de nisip și cu cearșafuri ude”⁷. Pentru îndeplinirea acestor suplicii, Țandără primea regulat ordine, în timpul unor întâlniri în particular, cu cei mai importanți membri ai aparatului represiv, unii dintre aceștia fiind chiar miniștri ⁸. Acesta fusese intruit să simuleze starea de nebunie și sub acest rol, exercita în anumite locuri ale spitalului⁹ din București, sau în beciurile Ministerului de Interne și calitatea de ucigaș⁹. Tipul de torționar robot, conformist, executantul clasic, care ucide fără scrupule și fără să lase urme, un număr mare de oameni se

³*Ibid.*, p. 176.

⁴*Ibid.*

⁵*Ibid.*, p.177.

⁶ Douglas Mook, *op.cit.*, p. 456.

⁷ Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, București: Humanitas, 2001, p. 287.

⁸*Ibid.*

⁹*Ibid.*, p. 288.

reflectă în spusele sale: „Ni se ceruse fără sânge, fără sânge”¹⁰. Fostul supliciator își asumă cu responsabilitate rolul de unealtă, de bătaș alături de anchetator, formând un adevărat cuplu torționar-anchetator¹¹.

De asemenea și alți memorialiști, precum Ion D. Sîrbu, remarcă obediența anchetatorului comunist, acesta fiind „orice funcționar al puterii (neales liber de popor) care execută orbește ordinele de sus, fără să îi pese de răul sau păcatul pe care îl comite, nefiind răspunzător de crimele comise, neîncercând vreodată cea mai mică remușcare sau căință”¹².

Un al treilea motiv al supunerii față de autoritate ar fi *gradualitatea și intensitatea* aplicării ordinelor, care de multe ori nu sunt atât de dure, însă oamenii „alunecă” treptat spre intensificarea producerii suferinței altora¹³. De obicei, creșterea mică de producere a durerii ce se primește prin ordine, nu afectează atât de mult psihicul supliciatorului, însă o creștere spre maxim poate determina inconsistența și refuz spre executarea ordinelor din partea celor care torturează.

Peste aceste elemente ce evidențiază motive ale docilității călăilor din Gulagul românesc se adaugă o supunere nativă, o trăsătură psihologică intrinsecă a românilor față de cei care i-au condus sau i-au ocupat de-a lungul istoriei. Bine remarcă filosoful Constantin Rădulescu-Motru atitudinea românilor raportată la supunere și ascultare: „Dar românul izolat este blând ca mielul. Când îi bate cineva din picior, el tace. Așa a tăcut și tace în fața celei dintâi ciocoroade, dacă o vede îmbrăcată alt fel ca el. „Capul plecat sabia nu-l taie”. De aceea, la oricine care arată sabia, el se pleacă. Când simte însă cotul tovarășului, adică atunci când este în ceată, atunci de îndată el se ridică: și atunci ferește, Doamne, pe oricine de dânsul, căci este repede la mânie”¹⁴.

Această citat are o semnificație profundă și asupra faptelor abominabile și a supunerii foștilor torționari din mai multe perspective: 1. exprimă servilismul de care supliciatorii au dat dovadă atunci când ordinele au fost date într-un stil cazon de directorii, ofițerii sau alți reprezentanți ai aparatului represiv; 2. redă existența unei adevărate „tovărășii”, confrerii ale

¹⁰*Ibid.*

¹¹ Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași: Polirom, 2005, p. 191.

¹² Ion D. Sîrbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, ed. cit., II, apud. Ruxandra Cesereanu, *op.cit.*, p. 185.

¹³ Douglas Mook, *op.cit.*, pp. 456-457.

¹⁴ Constantin Rădulescu-Motru, *Din psihologia poporului român*, București: Paideea, 1998, p. 36.

torționarilor, care atunci când se află în „haită”¹⁵ se unesc și sunt cuprinși de frenezia puterii față de deținuți; 3. cu cât docilitatea este mai mare, cu atât „mânia” și ura față de „dușmanii poporului” se intensifică; 4. descrie indirect sufletul unor români ușor manipulabili, încredințați, majoritatea fără cultură și frustrați pe mai multe planuri.

Însă putem afirma că supunerea torționarilor trebuie căutată mai adânc la nivel de istorie, antropologie psihologică, psihoistorie și sociologie, pentru că determinările au fost mult mai profunde, de aceea trebuie sondat însuși sufletul și mintea acestor persoane. În orice caz, regimurile totalitare au făcut din obediență nu doar o datorie legală, ci și una morală, torționarul obedient fiind nevoit să asculte fără comentarii față de „personalitatea autoritară”¹⁶.

Referitor la inventivitatea torționarilor români putem găsi explicații în imaginația bogată de conceperere a unei diversități de metode și tehnici de tortură, dar cel mai elocvent exemplu îl constituie punerea în aplicare a experimentului din închisoarea de la Pitești (1949-1952).

Despre evenimentele de la Pitești s-au scris multe cărți, studii și articole, s-au realizat o serie de documentare, însă ceea ce este important de semnalat la acest experiment se referă la trăsăturile unei națiuni patologice supusă directivelor venite de la sovietici, o țară rămasă orfană și înfiată de vecinii de la Răsărit.

Coordonată de Alexandru Nikolski, șeful Securității și pusă în aplicare de Eugen Țurcanu și de alți membri ai aparatului represiv, reeducarea de la Pitești relevă: 1. contextul istoric degradant în care ne aflăm după terminarea celui de-al doilea război mondial; 2. slugărnicia față de ordinele venite de la U.R.S.S.; 3. decăderea morală a unei părți considerabile dintre români.

Reeducarea scoate în relief „imaginația delirantă”¹⁷ a lui Țurcanu care era „inventiv, decăzut, profanator” (Viorel Gheorghiu)¹⁸, „un om complex, superior dotat, cu voință și perseverență de dement, cu o inteligență depășind mult media comună. De o cruzime și insensibilitate patologică, sentimental și emotiv în același timp (...), se juca cu viața celor

¹⁵ Vezi explicații suplimentare ale termenului de *haită* la Elias Canetti, *Masele și puterea*, traducere de Amelia Pavel, București: Nemira, 2009. De asemenea, se poate consulta și celebra lucrare a scrisă de Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*, București: Antet XXX Pres, f.a.

¹⁶ Vezi studiul lui John P. Reeder Jr., „What kind of person could be a torturer” in *Journal of Religious Ethics. Inc.*, vol. 38, nr. 1, 2010, pp. 67-92, da cu predilecție capitolul 5. *The Obedient Torture*, pp. 75-79.

¹⁷ Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, ediția a II-a, București, Humanitas, 1991, p. 38.

¹⁸ Doina Jela, *op.cit.*, p. 291.

din jur, era obsedat de corectitudinea relațiilor mărunte, de fiecare zi, nu-l speria sângele și moartea, dar i se umezeau ochii la auzul unui vers reușit”¹⁹.

Inventivitatea sa era una diabolică, grotescă, îi „boteza” pe studenții credincioși „în fiecare dimineață în hârdăul cu urină și materii fecale, în timp ce ceilalți psalmodiau formula botezului”²⁰. De asemenea, sub „îndrumarea” lui Țurcanu era uzitată ca și metodă de tortură „intrarea și ieșirea din șerpărie în zece secunde”²¹, dar și alte tehnici de supliciere dezgustătoare : „diferite părți ale corpului erau arse cu țigara, au fost deținuți cărora li s-au necrozat fesele și le-au căzut cum cade carnea de pe leproși. Alții au fost obligați să mănânce o gamelă de fecale și după ce o vomau li se înfunda voma în gît”²².

De fapt, ca și Eugen Țurcanu, fiecare torționar, cum susține Franț Țandără, avea o metodă de tortură preferată, care era încărcată cu o doză de inventivitate, iar originalitatea în procesul de supliciere era văzută drept un lucru interesant și care trebuie să se bucure de respect și apreciere²³.

S-a ajuns astfel, ca torționarului Dan Diaca de la Pitești să i se patenteze celebra lovitură la ficat („lovitura diaca”)²⁴, sau colonelul Gheorghe Crăciun să devină inventatorul unui instrument de tortură, necunoscut în celelalte țări ale blocului socialist și intitulată *carcera de 60 cm pe 60 cm, căptușită pe interior cu cuie*²⁵. Colegul său, Petrache Goiciu, fostul comandant al închisorii Gherla, recunoscut pentru cruzimea sa, și-a pus la încercare imaginația bolnavă și a ordonat ca un deținut ce îndrăznise să-l înfrunte că trebuie zidit de viu: „Acesta se supărase foarte tare, încît dăduse ordin ca banditul să fie zidit de viu. Fusese zidit într-o latură a culoarului, în picioare, într-un spațiu îngust, cât să-și poată mișca brațele, ca să-și primească apa și mâncarea ce i se dădeau printr-o gaură a zidului, la înălțimea gurii”²⁶.

Așadar, docilitatea și inventivitatea torționarilor din sistemul represiv al României comuniste sunt aspecte ce trebuie analizate cu atenție dintr-o perspectivă interdisciplinară: istorică, psihoistorică, antropologică, etc. Atât supunerea, cât și originalitatea de aplicare a arsenalului de metode de tortură sunt strâns legate de caracterul și refulările pe care le-au

¹⁹ Nicolae Călinescu, *Sisteme și procese...57*, apud. Doina Jela, *op.cit.*, p. 291.

²⁰ Virgil Ierunca, *op.cit.*, p. 38.

²¹ *Ibid.*, p. 36.

²² *Ibid.*, pp. 37-38.

²³ Ruxandra Cesereanu, *op.cit.*, p. 191.

²⁴ Doina Jela, *op. cit.*, p. 94.

²⁵ *Ibid.*, p. 87.

²⁶ Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor*, București: Cartier, 2001, p. 366.

acumulat acești oameni. A asculta fără scrâșnire de ordinele superiorilor și a inventa tehnici de supliciere doar ca să îți demonstrezi puterea de creație a răului indică probleme grave ce țin de psihicul torționarilor.

BIBLIOGRAFIE:

CANETTI, Elias, *Masele și puterea*, traducere de Amelia Pavel, București: Nemira, 2009.

CESEREANU, Ruxandra, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași: Polirom.

IERUNCA, Virgil, *Fenomenul Pitești*, ediția a II-a, București, Humanitas.

JELA, Doina, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, București: Humanitas, 2001.

MOOK, Douglas, *Experimente clasice în psihologie*, traducere din engleză de Clara Ruse, Prefață la ediția în limba română de Mihai Aniței, București: Trei, 2009.

PAVLOVICI, Florin Constantin, *Tortura pe înțelesul tuturor*, București: Cartier, 2001.

RĂDULESCU-MOTRU, Constantin, *Din psihologia poprului român*, București: Paideea, 1998.

REEDER JR., John P., „What kind of person could be a torturer” in *Journal of Religious Ethics. Inc.*, vol. 38, nr. 1, 2010, pp. 67-92.

TODOROV, Tzvetan, *Confruntarea cu extrema. Victime și torționari în secolul XX*, traducere din franceză de Traian Nica, Humanitas, București.

Acknowledgement:

Această lucrare a fost realizată și publicată prin finanțarea de către Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane, prin proiectul „**Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate**”: POSDRU/159/1.5/S/133652. (The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development, as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.)